

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การสะท้อนตนเองเทคนิควิจัยในกระบวนการสัมภาษณ์กลุ่มศึกษาเฉพาะกรณี โครงการส่งเสริมและพัฒนาสังคมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง บ้านกาซ้อง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group Interview) ควบคู่กับการใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) ในการติดตามผลโครงการส่งเสริมและพัฒนาสังคมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงโดยเป็นการศึกษาวิจัยผสมผสานวิธี (Mixed Methodology) พื้นที่เป้าหมาย คือชุมชนบ้านกาซ้อง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ผู้ศึกษาใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการศึกษากับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 175 ราย ที่ได้เข้าร่วมโครงการส่งเสริมและพัฒนาสังคมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง บ้านกาซ้อง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่และนำข้อมูลที่ได้อามาวิเคราะห์ สร้างเป็นแนวคำถามในการสัมภาษณ์กลุ่ม ผู้ศึกษาทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากรายชื่อที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างทั้งหมด 175 คน โดยนำกลุ่มตัวอย่างมาจัดกลุ่มตามความสมัครใจ จำนวน 8 กลุ่ม แบ่งแยกตามเพศ อายุและขนาดกลุ่ม โดยผู้ศึกษาทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ในการดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่ม

1. ผลการศึกษาในเชิงปริมาณในมิติความรู้ความเข้าใจเรื่องแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและการประยุกต์ใช้ในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิต ผลการศึกษา พบว่า

1.1 ผลการศึกษาเชิงปริมาณ (แบบสอบถาม) การรับทราบเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เคยได้รับทราบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ร้อยละ 97.0 รองลงมาร้อยละ 3.0 ไม่เคยได้ยินเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง แหล่งข่าวสารที่ชาวบ้านได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงมาจากการแนะนำจากกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการสังคมคือร้อยละ 48.9 รองลงมาร้อยละ 22.6 จากการเรียกประชุมชาวบ้าน และร้อยละ 10.2 จากการแนะนำจากหน่วยงานด้านการเกษตร ส่วนในด้านการอบรมเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เคยผ่านการฝึกอบรมร้อยละ 86.4 รองลงมาร้อยละ 13.6 ไม่เคยได้รับการอบรมเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และเคยไปดูงานเกี่ยวกับเรื่องแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ร้อยละ 77.1 รองลงมาไม่เคยไปดูงานร้อยละ 22.9

ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา มีความรู้ความเข้าใจมากที่สุดเป็นอันดับที่ 1 คือ ความรู้ความเข้าใจเรื่องการแปรรูป/ถนอม อาหารผลผลิตทางการเกษตรไว้กินในครอบครัวถ้าเหลือก็จำหน่าย เช่น ทำกล้วยตาก ไข่เค็ม ผักดอง เป็นต้น ฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตและแนวปฏิบัติของเศรษฐกิจพอเพียง

($\bar{X}$ = 90.9) อันดับที่ 2 คือ ความรู้ความเข้าใจเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่ กับการช่วยลดค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือน ($\bar{X}$ = 88.6) อันดับที่ 3 ความรู้ความเข้าใจเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่ ในฐานะรูปแบบการผลิตทางการเกษตร ซึ่งได้แก่ การปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ ขุดสระน้ำ ปลูกพืชผล ไม่ยืนต้นไว้ในบริเวณพื้นที่เดียวกันอย่าง เป็นสัดส่วน ($\bar{X}$ = 88.0) อันดับที่ 4 ความรู้ความเข้าใจเรื่องลดการซื้อและจำหน่ายสินค้าที่ไม่จำเป็นในการดำรงชีวิต เช่น เหล้า บุหรี่ หอย ฯลฯ ($\bar{X}$ = 82.3) อันดับที่ 5 ความรู้ความเข้าใจเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่ หมายถึง การแบ่งที่ดินออกเป็นสัดส่วน เช่น พื้นที่เพาะปลูก พื้นที่เลี้ยงสัตว์ พื้นที่กักเก็บน้ำ พื้นที่อยู่อาศัย ($\bar{X}$ = 79.4)

ในด้านการประยุกต์ใช้ในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิต การศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการประยุกต์ใช้ในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิตหลังจากเข้าร่วมโครงการส่งเสริมและพัฒนาสังคมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ได้ปฏิบัติเพิ่มมากขึ้นอันดับที่ 1 การใช้พื้นที่ว่างบริเวณบ้าน ปลูกผักไว้กินเองในครอบครัว ($\bar{X}$ = 64.6) อันดับที่ 2 ชุมชนมีการส่งเสริมส่งเสริมการใช้วัสดุหรือทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ในการประกอบอาชีพ เช่น การนำเอามูลสัตว์มาใช้เป็นปุ๋ย เป็นต้น ($\bar{X}$ = 64.0) อันดับที่ 3 คือ สมาชิกในครัวเรือนพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำรงชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ($\bar{X}$ = 62.3) อันดับที่ 4 คือ คนในชุมชนเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ภายในชุมชน ($\bar{X}$ = 60.5) อันดับที่ 5 คือ การใช้หลักเหตุผลและสติปัญญาในการดำเนินชีวิต ($\bar{X}$ = 58.3) ผู้ศึกษาได้คัดเลือกคำตอบที่มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 50 ขึ้นไป จากนั้นผู้ศึกษานำเอาค่าเฉลี่ยร้อยละมาสร้างเป็นแนวคำถามการสัมภาษณ์กลุ่ม

1.2 ผลการศึกษาการสัมภาษณ์กลุ่ม พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ได้เรียนรู้ปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง จากโครงการส่งเสริมและพัฒนาสังคมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงบ้านกาซ้อง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ได้ช่วยหนุนเสริมกระบวนการเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ให้มีความเข้าใจชัดเจนมากยิ่งขึ้น กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ยังได้นำความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ในโครงการส่งเสริมและพัฒนาสังคมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตเพิ่มมากขึ้น เช่น การปลูกผักสวนครัว การลดใช้สารเคมี และการเอาวัสดุเหลือใช้กลับมาใช้ใหม่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงระดับครอบครัว ระดับชุมชน การแปรรูปและถนอมอาหาร การออมทรัพย์ภายในชุมชน และ การใช้หลักเหตุผลและสติปัญญาในการดำเนินชีวิต เช่น การลดการ ดื่มเหล้า เป็นต้น

2. ผลการศึกษา วิเคราะห์การใช้เทคนิคการสัมภาษณ์กลุ่มควบคู่กับการสะท้อนตนเองในการติดตามผลโครงการส่งเสริมและพัฒนาสังคมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้ 2.1 ขั้นการสร้างสัมพันธภาพก่อนการใช้เทคนิคการสัมภาษณ์กลุ่ม พบว่า การใช้

คำถามที่เกี่ยวข้องกับบริบทสภาพแวดล้อมทางสังคมช่วย สร้างสัมพันธภาพ ความไว้วางใจ และทำให้บรรยากาศภายในกลุ่มเป็นธรรมชาติ และการใช้คำถามปลายเปิด (Opened question) ร่วมกับการสื่อสารโดยไม่ใช้วาจาหรือภาษากาย (non-verbal communication) ช่วยลดความตึงเครียด สมาชิกกลุ่มเกิดความสบายใจ 22 การใช้เทคนิคการสัมภาษณ์กลุ่ม พบว่า ผู้ศึกษาสามารถประยุกต์ใช้เทคนิคในการสัมภาษณ์กลุ่มได้ 4 เทคนิค คือเทคนิคการทวนความ เทคนิคการทำให้กระจำชัด เทคนิคการสรุปสั้น ๆ แล้วตั้งคำถามต่อและเทคนิคการสรุปความ ประกอบการสื่อสารโดยไม่ใช้วาจาหรือภาษากาย (non-verbal communication) เช่น การพยักหน้า การรับคำกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันภายในกลุ่ม นอกจากนี้ 23 ผลการศึกษาการใช้เทคนิคการสะท้อนตนเองของผู้ศึกษา (Self-Reflection) ในฐานะทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในกลุ่ม พบว่า การสะท้อนตนเอง ช่วยให้ผู้ศึกษาไวต่อความรู้สึก ตระหนักรู้การควบคุมอารมณ์ความรู้สึกของตนเอง ณ เวลาทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการสัมภาษณ์ ตระหนักถึงการลดทอนโครงสร้างอำนาจของนักวิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูลการสะท้อนตนเอง ช่วยพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของผู้ศึกษาในการทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในกระบวนการสัมภาษณ์กลุ่ม ผ่านการคิดทบทวนไตร่ตรองอย่างใคร่ครวญจากประสบการณ์เรียนรู้ที่ได้ในกระบวนการสัมภาษณ์กลุ่ม นำไปสู่การตระหนักรู้ถึงการพัฒนาระบบการเก็บรวบรวมข้อมูล ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานการมีจริยธรรมในการวิจัย ผลการศึกษาการสะท้อนตนเองของสมาชิกกลุ่ม พบว่า การสะท้อนตนเองของสมาชิกกลุ่ม เป็นการให้สมาชิกกลุ่มสะท้อนความรู้สึก ของตนเองผ่านกระบวนการสัมภาษณ์กลุ่มกับการทำหน้าที่อำนวยความสะดวกของผู้ศึกษาในการสัมภาษณ์กลุ่ม การสะท้อนตนเองของสมาชิกกลุ่ม เป็นการเปิดพื้นที่ทางความคิดให้กับผู้ให้ข้อมูลในแง่ของการให้มุมมองทางความคิดของชาวบ้านผ่านประสบการณ์ที่เข้าร่วมสัมภาษณ์กลุ่มสะท้อนตนเองออกมาเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ศึกษากับผู้ให้ข้อมูล ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานการให้เกียรติศักดิ์ศรีกับชาวบ้าน ในฐานะที่เป็นผู้ให้ข้อมูลผ่านการสะท้อนตนเองในกระบวนการวิจัยทำให้ผู้ศึกษารับรู้ข้อบกพร่องของตนเองในการจัดสัมภาษณ์กลุ่มนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขการสัมภาษณ์กลุ่มในครั้งต่อไปให้ดีขึ้น 24 ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ขนาดของกลุ่ม ช่วงวันเวลา สถานที่ ของการใช้เทคนิคการสัมภาษณ์กลุ่มและการสะท้อนตนเองในการเก็บรวบรวมข้อมูล ส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูล มีผลต่อการเก็บรวบรวมข้อมูลในการสัมภาษณ์กลุ่ม

3. ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา พบว่าควรศึกษาวิจัยเทคนิคการสะท้อนตนเองกับกลุ่มเป้าหมายชาติพันธุ์ที่หลากหลาย เช่น กลุ่มเพศทางเลือก และศึกษาวิจัยเทคนิคการสะท้อนตนเองประยุกต์ร่วมกับวิธีวิทยาทางวิจัยอื่น